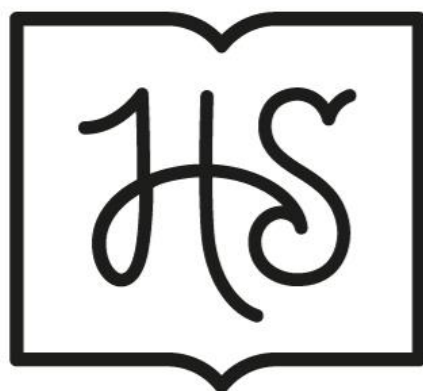

HISTORIA SCHOLASTICA

2/2017

Ročník / Volume 3

Praha / Prague 2017

Historia scholastica

Č. / No. 2/2017

Roč. / Vol. 3

Redakční rada / Editorial Board

Vedoucí redaktor / Editor-in-chief: doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D. (Technická univerzita v Liberci)

Zástupce vedoucího redaktora / Deputy Editor: PhDr. Markéta Pánková (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze)

Prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc. (Univerzita Pardubice)

Prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc. (Univerzita Pardubice)

Doc. PhDr. Růžena Váňová, CSc. (Filosofická fakulta University Karlovy v Praze)

Doc. Mgr. Jaroslav Šebek, Ph.D. (Univerzita Karlova v Praze a Akademie věd ČR)

PhDr. Dana Kasperová, Ph.D. (Technická univerzita v Liberci)

Mgr. Magdaléna Šustová (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze)

Mezinárodní redakční rada / International Editorial Board

Prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc., dr.h.c. (Historický ústav Akademie věd ČR)

Prof. Dr. Jürgen Oelkers (Emeritus Professor Universität Zürich)

Prof. Dr. András Németh (Eötvös Loránd Tudományegyetem Budapest)

Prof. Dr. Simonetta Polenghi, Ph.D. (Università Cattolica del Sacro Cuore Milano)

Prof. Dr. Andreas Hoffmann-Ocon (Pädagogische Hochschule Zürich)

Prof. Dr. Edvard Protner (Univerza v Mariboru)

Prof. Dr. Eva Matthes (Universität Augsburg)

Prof. Dr. Dr.h.c. Ehrenhard Skiera (Univ. Prof. a.D. Europa-Universität Flensburg)

Prof. PhDr. Blanka Kudláčová, Ph.D. (Trnavská univerzita v Trnavě)

Prof. Dr. Gerald Grimm (Universität Klagenfurt)

Prof. Andreas Fritsch (Deutsche Comenius Gesellschaft)

Dr. Marta Brunelli, Ph.D. (University of Macerata)

Výkonný redaktor / Executive Editor: Mgr. Karel Ouroda, Ph.D., Mgr. Lucie Krausová (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze)

Vydavatel / Publisher:

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského

Valdštejnská 20, 118 00 Praha 1, www.npmk.cz

IČ 61387169

ISSN 2336-680X

Časopis *Historia scholastica* vychází 2x ročně.

Toto číslo vyšlo 31. prosince 2017.

Časopis *Historia scholastica* je zařazen do mezinárodních vědeckých databází Ulrich's a EBSCO.

Obsah

ÚVODNÍK	1
Tomáš KASPER Markéta PÁNKOVÁ Dana KASPEROVÁ	
STUDIE:	3
K antickým kořenům pojetí humanity (<i>Humanitas</i> před Komenským) Martin STEINER	
Pojetí humanity v edukační koncepci J. A. Komenského jako příspěvek k lidské budoucnosti Jana PŘÍVRATSKÁ a Vladimír PŘÍVRATSKÝ	17
Vznik obchodní akademie v Kolíně a výstavba reprezentativní budovy Hana ŠLOUFOVÁ KUČEROVÁ	23
Polské školství regionu Těšínského Slezska v 19. a na počátku 20. století Lucie ZORMANOVÁ	42
Úsilie o zachovanie akademickej autonómie na Slovenskej univerzite v období Slovenskej republiky 1939–1945 Janka ŠTULRAJTEROVÁ	54
Výchovná činnosť saleziánok na Slovensku 1940–1990 Adriana SARKÖZYOVÁ	69
K významu sdílení osobní minulosti pro narativní identitu Magda NIŠPONSKÁ	79
VARIA:	95
Vzpomínky Vojmíra Srdečného na studentské oběti nacismu	
Pavel Kohn a jeho vzpomínky na vzdělávání v období protektorátu a v době poválečné	98
Svědectví holocaustu – vzpomínky Helgy Hoškové	102
Těžké roky v gulagu a návrat do vlasti. Vzpomínky Věry Sosnarové	106

Vzpomínky Jiřího Zajíce na činnost skautů a aktivity tzv. skryté církve v době normalizace	111
DISKUZE:	116
Pedagogická knihovna J. A. Komenského Magda JUNKOVÁ	
REPORT:	128
11. sjezd českých historiků. Profesní setkání historiček a historiků ČR, Olomouc, 13.–15. 9. 2017 Magdaléna ŠUSTOVÁ	
Výstava „Jsem Jehuda Bacon. Holocaust a poválečná doba očima izraelského malíře českého původu“ v Národním pedagogickém muzeu a knihovně J. A. Komenského Lenka LAJSKOVÁ a kol.	130
„Toho už jsme někde viděli.“ Zpráva o jedné originální a úspěšné výstavě Karel RÝDL	132
RECENZE:	135
Pieter J. Goedhart – Jan C. Henneman – Hans van der Linde: Comenius en Naarden: Historische schets van het Comenius Museum en Mausoleum in Naarden. Komenský a Naarden: Nástin historie vzniku Muzea a Mauzolea J. A. Komenského v Naardenu Magdaléna ŠUSTOVÁ	
Jan Šimek: Historie školních budov: od tereziánských reforem po současnost Růžena VÁŇOVÁ	137

Těžké roky v gulagu a návrat do vlasti. Vzpomínky Věry Sosnarové

Věra Sosnarová se narodila 5. května roku 1931 v Brně. Po příjezdu Rudé armády do Československa v roce 1945 byla 14letá Věra se svou matkou, jež emigrovala ze SSSR po první světové válce, a devítiletou sestrou zatčena a do roku 1964 internována v tábore nucených prací na Sibiři. Po návratu do vlasti z téměř dvacetiletého zajetí však byla opakovaně nucena podepisovat dokumenty zavazující k mlčenlivosti. Její svědectví je publikováno v knize Jiřího S. Kupky „Krvavé jahody“, jež vyšla v roce 2007. Přinášíme hlavní části příběhu vyličeného paní Sosnarovou.

Je mi 85 roků, pocházím z Moravy. Jsem dcerou českého legionáře a ruské matky. Ve dvacátém roce přivezl otec matku sem, do republiky. Prožil s námi pár let. Nejprve jsem se narodila já, potom sestra, v roce 1934 se otec s matkou rozvedl, odešel a zůstaly jsme samy.

Vzpomínky na pobyt v tábore nucených prací začínají vyličením prvních dojmů z příjezdu.

Nikde nic, jen koleje, tajga, nic jiného. Tak jsme se vydali k lágru. Nejprve šli vojáci, Němci, Maďaři, zajatci, takže nám tu cestu alespoň prošlapali. Asi po osmi kilometrech jsme dorazili k lágru. Velké věže, ostatné dráty, široká brána. Ano, tam široká byla, ale zpátky byla hodně „úzká“. Z lágru vyšli bachaři a bachařky a brali si lidi. Vojáci a ti zajatci šli všichni někam dolů doprava, my doleva. Tam byly Leninovy a Stalinovy baráky a ještě tam byly dva tři baráky carské. Ty už byly na spadnutí. My jsme se tedy dostali do těch prvních, co postavil „bát'uško Lenin“. Bachařka nám ukázala, kde budeme bydlet. Otevřela dveře do baráku, uvnitř ohromná kamna, dvakrát tak široká než obvykle, přikládalo se – u lágru byly ohromné haldy dřeva. Do kamen se dávaly velké dvoumetrové klády. Musela hořet ve dne v noci, protože jinak bychom umrzli. Tady nebylo minus dvacet, minus třicet, ale minus čtyřicet šest, čtyřicet pět! Byl konec roku 1945, začátek roku 1946. Bachařka nás odvedla k palandám, nahoru děti, dolů máma. Dva pytle nacpané listím byly pod hlavu a na přikrytí taková tenká koňská deka. Na zdech visely lampy, ne elektrické, ale petrolejky. Když jste vyšli z baráku, na levé straně byla plechová bouda, veliká díra, široká deska a v ní vyřezané kruhy. To byla toaleta, jak oni říkali, záchod...

Poté se bachařka představila jako „Mořa Nikolajevna“. V baráku už bylo při našem příchodu hodně lidí. Říkám: „Mami, tady už jsou lidi a mluví nějak slovensky.“ Když bachařka odešla, ti lidé k nám přišli, dělali nám křížky na čelo a představili se nám. Byli to Poláci. Polky, některé z nich tam byly už od roku 1939, ale vesměs od roku 1940, manželky polských katyňských důstojníků a vojáků, nám vyprávěly o tom, jak to v Katyni bylo. Jejich mužové museli vykopat ohromné jámy, pak postavili syny vedle otců, všechny mužského pohlaví, a pak je kosili. Do jam padaly celé rodiny a tady byly jejich ženy. Prožily těžké chvíle. Je to výjimečný národ a já mohu poděkovat Pánu Bohu, že jsem měla možnost s nimi nějakou dobu pobýt. Polky nás učily také pracovat a my, jak se říká, se pomalu uhnízdily.

V lese jsme nemohly pracovat, protože jsme neměly žádné oblečení, nic. Vedle našich baráků bylo šest objektů, kde bydlely samé německé rodiny. To byli Němci, kteří už se narodili

v Sovětském svazu. Car Nikolaj kdysi pozval německé architekty, dal jim krásnou půdu okolo Volhy, říkalo se jim Povolžští Němci. Měli tam všechno, domy, továrny. Když se Hitler tlačil do Sovětského svazu, vyvezli je Sověti s celými rodinami na Sibiř. Nebrali je ani do armády, protože jim nevěřili. Mohli si s sebou vzít oblečení, šicí stroje, a proto na tom byli lépe než my. Oni také šili. Bachařka tedy vyfasovala jutové pytle, Němky přišly a změřily nás. Pytel přepůlily, nohavice přišly, pod to takové prošívání „fufajky“. Na nohou jsme měly „omučje“, válenky, a ještě jsme vyfasovaly takovou suchou hořčici, samý křen, což jsme dávaly do bot pod bumagu, pod papír, aby nám to vyhřívalo nohy. Potom jsme musely do lesa. V zimě deset, někdy devět hodin práce. Když jsme šli všichni ráno do té roboty, vyfasovali jsme 250 gramů chleba. Sláma z něj trčela, byl samé otruby, ale my jsme měli hlad, tak jsme ani nekousali, ale rovnou polykali.

Vyšel velitel lágru s mikrofonem a řekl: „Sevodnja vy idjotě na usek sorok pjať, vy dolžny splnjat gosudarstvenij plan imjeni Stalina. Kagda etoj plan nesplnjajetě, vy budetě zastreljeni!“ (Dnes jděte na úsek 45, musíte splnit hospodářský plán ve jménu Stalina. Když tento plán nesplníte, budete zastřeleni!) Toto bylo každý den. Přišli jsme na úsek, kde jsme museli kácet stromy, které byly označeny. Já jsem byla tehdy čtrnáctiletá a v lese jsem nikdy před tím nepracovala. Polka Marica Mickiewiczová s dcerami Jižvicou a Maricou mě učily pracovat. Řezala jsem s nimi dvou- až pětimetrové klády. Matka musela odsekávat větve, což jsem se také musela naučit. Co jsme osekaly, to se házelo na oheň, který stále hořel díky naftě a oleji. Všechno se muselo spálit, a tak jsme se mohly i ohřát. S matkou jsme po práci chodily za Naďou, mou malou sestrou. Byla v takovém černém baráku, to byl útulek pro děti, kde se trochu učily azbuku a jiné věci.

Protože na dvoře nebyla žádná voda, bachařka nám dala deset věder, ty se naplnily sněhem, postavily na kamna. Tato voda se pak používala na pití, na umývání, na všechno. Nikde netekla voda, vodovody tam nebyly, jen studny, ale všechno bylo zamrzlé. V místnosti, stolovoj, kde se vařilo, byly dva ohromné kotle. Na dvoře haldy brambor, halda zelí a řepy. Vždycky z toho odkopli kus krumpáčem a odnesli do jídelny do kotlů. Na to se hodil led, ne voda, led, který přivázel Nikolaj bez nohy. K tomu se nasypaly třeba dva pytle ovsa, aby to bylo husté. A to bylo naše jídlo. Přišly jsme z té roboty, vyfasovaly ešusy a s těmi si chodily do jídelny. Tam nám to pleskli a honem honem, abychom se najedly. Byly jsme šťastné, když tam byl oves, třeba i se šlupkami, ale jedlo se, hlad sní všechno. Nešlo jen o hlad, horší bylo to, co se stávalo potom...

To násilí, dělali si s námi, co chtěli, a ještě do nás kopali, šlapali po nás. Matka se nás pokoušela chránit, ale už také nemohla dál. Jednou si chtěla sestra vyměnit místo na pryčně, tak jsem si lehla na kraj. Najednou jsem cítila nad hlavou něco studeného. Myslela jsem, že mě zase bachař stahuje, oni nám nedali pokoj ani v noci, dělali si, co chtěli. Otevřu oči a nade mnou stojí matka se sekerou. Chytila jsem ji za ruku a říkám: „Mami, co to děláš?!“ Tak jsem ji odstrčila, ale ona se k nám znovu přiblížila. Chytila jsem proto Naďu, seskočily jsme z palandy, vyběhly ven a lítaly po nádvoří, po pás ve sněhu. Všichni nás chytali. Pak nás odvedli zpět do baráku. Už svítalo a Mickiewiczová se zeptala, jestli chceme mámu. Myslely jsme, že je matka někde uvnitř. Ona nás odvedla za barák, i když na nás bachař křičel. Vzadu

ležela matka v kaluži krve, zastřelená. Už byla přimrzlá, takže jsme ji odtrhávaly a v noci zahrabaly do sněhu. Tak jsme zůstaly samy dvě.

Naštěstí jsme měly ještě Polky. Mickiewiczová řekla: „Já budu teď vaše máma, říkejte mi mami.“ Přitom měla své dvě dcery. Byla to skutečně máma, přísahám před Pánem Bohem, byla to mamička. Modlím se za ni každý den. Dnes už nežije, už tenkrát byla starší a ta děvčata také. Dala nám spoustu lásky a naděje.

Na jaře, když se oteplilo, jsme mohli sbírat v lese jahody, maliny, hřiby a kořínky. Poblíž byl krásný břízový hájek a v něm hodně jahod, které jsme chodili trhat a potajmu dávali domorodcům, oni nám za to donesli vařené brambory. Domorodci s námi také pracovali, ale my jsme měli zákaz se s nimi stýkat. Přesto jsme se stýkali hodně. Byla tam například jedna hodná stará paní, říkali jí teta Marusja. Musím říci, Pán Bůh by mi to neodpustil, že i mezi Rusy byli lidé, kteří byli opravdu dobří.

Nadřa se mnou v létě chodila do lesa na jahody. Jednou jí říkám, ať vezme vědro, zajde do březového hájku a přinese jahody, které můžeme vyměnit za brambory. Ona tam šla a najednou utíká zpátky. Ptám se jí, proč utíká zpátky, zdali tam byl medvěd, což se často stávalo. A ona říká: „Ne, pojd', pojd'.“ Nemohla jsem se ale vzdálit bez dovolení, a tak jsem se zeptala Moti Nikolajevny, jestli můžu odejít do hájku na jahody. Souhlasila, ale že se prý musím brzy vrátit. Kdyby přišel velitel tábora a neviděl mě pracovat, zlobil by se. Šla jsem k tomu hájku – a to bylo něco šokujícího. Bylo tam postříleno asi padesát lidí, které tam večer před tím nahnali. Jeden ležel na druhém a vše bylo zalito krví. Proto se kniha mých vzpomínek jmenuje Krvavé jahody. To už nebyla krev, to už byl sulc. Rychle jsem utekla pryč, bachařka řekla, ať jsem ticho, že to není moje věc, že přijdou Němci a všechny zahrabou.

Tenkrát také začala epidemie tyfu... Byl tam barák, medpunkt, ozdravovna, se dvěma doktory, polskými Židy. Potom tam přijela Tamara Sergejevna z Moskvy, odsouzená na deset let za politickou činnost. Byla to inteligentní dáma, dobrá žena, které mohu poděkovat za to, že jsem tady. Dostala jsem tedy také tyfus. Doktor měl takový papír, nařízení. Já jsem k němu přišla, už jsem nemohla, měla jsem horečku, zvracela jsem a on mi řekl: „Ty máš tyfus, musíš jít na sedmnáctku, to je karanténa.“ Sedmnáctka byl barák na kraji lágru, už vlastně mimo něj. Paní doktorka tenkrát řekla: „Ne, Čechoslovačka nepůjde na karanténu, přemýšlejte, pane doktore, má ještě sestru, mámu už nemají, ze sedmnáctky se nikdo nevrátí.“ No a on říká: „A co my napíšeme do papírů?“ Ona na to odpověděla: „Napíšeš dyzentérie, úplavice.“ Uložili mě do takového koridoru, donesli mi pytel, ona mi nosila nějaké medikamenty. Ženské dojily kobyly, nosily mi mléko a tak jsem tam byla pět dní, víc mě nemohla nechat, protože by to bylo moc podezřelé. Do roboty jsem ale musela, horečka už nebyla tak vysoká, občas jsem se pozvracela, domorodci mi donesli samohonku a trošičku ji do mě lili.

Jednou, když už jsem byla zpět v baráku, jsme tak šli do práce kolem karantény a oni ji zavřeli. Bylo to v srpnu, Mickiewiczová měla narozeniny, takové krásné počasí. Jdeme

z práce a já říkám: „Što tam z té karantény dlouho nejdu? Proč tak dlouho nepušt'aju jich?“ Byla tam i čtyři děvčata z našeho baráku. Najednou vidíme ohromné plameny. Oni to tam polili a zapálili. A my jsme slyšeli jen křik lidí. To si nedovedete představit, lidi křičí a prosí o pomoc a vy pomoci nemůžete, protože čekáte každou minutu, každou hodinu čekáte, že se to stejné stane s vámi. To nebyl lágr, to byl zvěřinec. Stalin byl tisíckrát horší než Hitler, zamordoval tisíce svých lidí, nejen nás, cizince, ale svoje lidi zaživa páčil a střílení bylo na denním pořádku...

Po Stalinově smrti byl chvíli u moci Berija, potom Malenkov. Pak jsme slyšeli, že Malenkova zastřelili, a nastoupil „Kukurica“, tedy Chruščov. Jakmile nastoupil, tak už nám začali dávat 300 gramů chleba. V roce 1958 začali propouštět německé vojáky, Rakušáky, Maďary, Rumuny, Němce. Odjížděly celé vagony zajatců. Potom se začalo proslýchat, že půjdou domů i Poláci. Polský prezident dal ruskému představiteli ultimátum, že se všechny polské rodiny musí vrátit do Polska. To bylo v roce 1959. Polka Mickiewiczová, ta naše máma, nás napsala jako svoje děti. Říkala: „Vy pojedete se mnou do Polska, já su z Lodže a já imeju bolšuju chalupu. Vy moje dočky.“ Že jsme její dcery. Napsala, že má čtyři děti. Ale když to zjistil při kontrole velitel lágru, to byl pes, řekl: „Ne, Čechoslovačky zdochnut zděs. Oni Hitlerovi otvorili vrata, pustili do Česka Hitlera.“ Poláci tedy odjížděli, naše Polka křičela, plakala, že jsme její holubičky. Ona byla poslední, která nám zůstala. Tak jsme zůstaly se sestrou v baráku úplně samy. Přestěhovali nás dolů, do jiných baráků k Ukrajincům, kteří s námi jeli z Bělorusi.

Začali jsme pracovat na mnoha různých místech. Pracovali jsme v kolchozech, na moři – všechno je v knížce („Krvavé jahody“, pozn. redakce). Převeleli nás také do jednoho velkého vojenského závodu, který byl pojmenován po Stalinovi. Já jsem dělala ve výrobě, v ohromné slévárně a tu práci jsem si zamilovala. Byla to těžká práce, ale strašně jsem jí rozuměla. Bylo to v teple, mnohokrát jsme tam i spali. V noci jsme například tři hodiny chystali směsi, ve dne jsme pak dělali jinou produkci a tak se to střídalo. Třeba jsme i tři hodiny mohli spát na sítech přímo v dílně. Dostávali jsme už 400 gramů chleba a byla i nějaká „lapša“, česky asi těstoviny.

Jednou si nás pan plukovník, byl to dobrý člověk, zavolal a říká: „Grazdanki, Čechoslovački, prichadite ku mně do kancelari, ja potrebuji s vama govorit.“ My jsme přišly, pozdravily a on: „Sadites. Što tako grazdanki, pačemu jestě zděs, pačemu vy uže neodjechaly damoj, pačemu čechoslovačka vlada o vas nestarajet sa? Polaci ujechali, vy dolžny tože ujechat!“ Odpověděly jsme, že v Československu nikoho nemáme. My jsme tady skutečně nikoho neměly. Otec se s matkou rozvedl, jeho rodina nás z domu vyhodila. Kdyby tatíček Masaryček nevystavěl v Brně baráky, kolonii, tak jsme neměly ani kde bydlet. Měly jsme absolutně jen tu matku, nikoho jiného. Ona byla Ruska, ale učila se česky, byla věřící, dokonce přešla z pravoslavné víry na katolickou. Plukovník tedy nevěděl, co s námi dělat. Prý by bylo nejlepší, kdybychom podepsaly bumagu, papír, žádost o sovětské občanství. Ale na to jsem nechtěla přistoupit, řekla jsem, že jsem se narodila jako Čechoslovačka a chci zemřít v Československu. On řekl, že nás nenutí. Za nějakou dobu za námi opět přišel, že bychom měly napsat na prezidentskou kancelář do Československa, ale to, co nám pan plukovník nadiktuje. Jeho verze byla taková,

že naše matka byla Ruska, která přijela s námi, dětmi, do Sovětského svazu pracovat, ale zemřela a my se chceme vrátit do vlasti, takže žádáme naši vládu, jestli by nás nepřijala. Čekaly jsme a po čtyřech měsících jsme se ptaly plukovníka, zda už něco přišlo z Prahy od pana prezidenta. Psaly jsme prezidentu Antonínu Novotnému. Bohužel z Prahy přišla zamítavá odpověď, že nás nechťejí do republiky přijmout. Plakaly jsme nad pomyslením, že nám nechťejí dovolit vrátit se domů, tam, kde jsme se narodily. Nedalo se nic dělat, pracovaly jsme dál ve slévárně.

Na závěr paní Sosnarová promlouvá o spletitých okolnostech návratu do vlasti, které nastaly pro ni a pro její sestru, a nelehkých začátcích v nových podmínkách v moravském Znojmě.

Přišly papíry, my jsme to podepsaly. A byla tam druhá obálka, tam už byla známka i zpáteční adresa. Ty podepsané papíry jsme daly do obálky a poslalo se to. Dostaly jsme montérky na cestu, také chleba, tři ryby, a tak jsme dojely do republiky. Když vlak zastavil v Čierne nad Tisou, tam se stojí čtyři hodiny, protože se zužují podvozky, poprosily jsme, zda můžeme na chvíli vyjít ven. Klekly jsme na tuto zem a políbily ji.

Bylo to tady také těžké. Přijali nás, v Praze jsme byly na Korunovačnici. Tam jsme musely podepisovat spoustu papírů na konzulátě. A když jsme odjížděly – otisky prstů, barva očí, vlasy, všechno podepsat. Plukovník nás prosil, ať nikdy nikomu nic neříkáme. Když chceme bydlet ve své domovině, ve své vlasti, tak abychom si zapamatovaly jedno, on nám to radí jako slušný člověk, aby nám bylo dobře, nikdy nikomu nemáme vyprávět, že jsme byly v lágru. Radil nám: „Řekněte, že jste byly v Rusku na práci s matkou, matka umřela a vy, sirotky, jste se vrátily domů.“

JZD ve Znojmě nás potom přijalo, také jsme podepisovaly nějaké papíry, ani jsme nevěděly co, ale nám to bylo jedno. Později jsme se dozvěděly, že v nich bylo napsáno, že se zavazujeme, pod tou podmínkou nás také přijali, pracovat pro JZD Znojmo deset let jako levná pracovní síla. Víte, tam jsme dělaly na Stalina, tady abychom dělaly na Lenina. No a tak tedy první rok jsme byly Rusačky, jinak nám neřekli. Ti lidé nevěděli, že jsme přišly z gulagu, oni věděli, že jsme přijely z Ruska. Nemám jim to za zlé. Pravda je, že na nás i plivali. Bylo to těžké. První rok jsme plakaly a sestra z toho byla nešťastná. Říkala jsem jí, ať nepláče, že Pán Bůh je vedle nás a neopustí nás. A také nás neopustil.

(Redakčně upraveno a zkráceno)

Použitá zdroje

Paměť národa. *Věra Sosnarová (1931) – životopis* [online]. Post Bellum, o. p. s. © 2000–2018 [cit. 2018-1-3]. Dostupné z: http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/72?locale=cs_CZ.